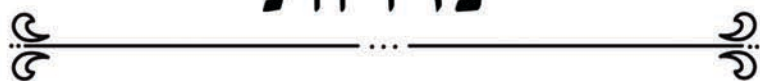

נזירות

הרב שמואל שמעוני

איסור טומאה בנזיר

א

נאמר בגמרא בנזיר:

בעי רבא: נזיר והוא בבית הקברות, מהו? בעי שהייה למלקות או לא? היכי דמי?
אילימא דאמרי ליה לא תינזור, למה לי שהייה? נזיר מאי טעמא לא בעי שהייה? דקא
מתרי ביה, ה"נ קא מתרי ביה!
(יז).

הגמרא מניחה כדבר פשוט שכשם שניתן להלקות נזיר שהתרו בו משום "לא יטמא"
ונטמא, כך ניתן להלקות טמא שהתרו בו משום "לא יטמא" וקיבל על עצמו נזירות, משום
שבשני המקרים הוא מביא לכך שיהיה נזיר טמא. דבר זה עורר את בעל הקובץ שיעורים
במסכת פסחים לקושיה הבאה:

אין תורמין מן הטמאה על הטהורה. ופירש"י משום הפסד כהן, ובתוס' יבמות פ"ט
כתבו משום דהוי מן הרע על היפה, וקשה דכלאו הני טעמי נמי, כיון דאסור לטמאות
תרומה, אסור לקרות שם על הטמא, כמבואר בנזיר י"ז בנזר והוא בבית הקברות לוקה
משום טומאת נזיר... והיינו, משום דאין הבדל בין עושה את הנזיר לטמא, או את
הטמא לנזיר, והוא ג"כ בכלל איסור טומאת נזיר (סימן קנג).

כמובן, תלונתו אינה רק כלפי רש"י ותוספות, שכן לו היה איסור להחיל שם תרומה על
פירות טמאים, היה עלינו לאסור לא רק תרומה מן הטמא על הטהור, אלא גם מן הטמא
על הטמא, בניגוד מפורש למשניות בתרומות (פ"ב מ"א-מ"ב). ובביאור העניין נראים דברי
הגר"ש פישר שליט"א בספרו בית ישי:

ונראה כלל גדול, דלא שייך הך סברא אלא היכא דקפידת התורה על התוצאה, דהיינו
דהקפידא היא שלא יהיה נזיר טמא, אם כן אין הפרש בין עושה הנזיר לטמא, או
הטמא לנזיר, מה שאין כן היכא דהקפידא היא על המעשה עצמו, הרי הם שני מעשים
נפרדים. וכבר ביארנו בסימן כ"ד גדר דין משמרת תרומותי, שעסק ומעשה השמור
הוא המבוקש, שהוא כבוד לתרומה וקדשים להיות חרדים על שמירתן; וא"כ שקפידת
התורה על המעשה המטמא, ולא על התוצאה שיש תרומה טמאה, א"כ ודאי לא שייך
לאסור לתרום טמא, שאין זה מעשה מתועב כלל (סימן קלו).

ואם כן, הנחת הסוגיה בדף יז. היא שאיסור טומאה בנזיר מתייחס לתוצאה, דהיינו למצב שהנזיר הוא טמא, ולא למעשה המטמא. הנחה זו צריכה עיון לאור סוגיה נוספת במסכת, שדנה באפשרות לחייב נזיר שהוא כבר טמא על מעשה מטמא חדש. נראה ברור שהדרך היחידה להבין אפשרות של איסור שכזה היא אם האיסור אינו מתייחס לתוצאת הטומאה, שכן זו כבר קיימת, אלא למעשה המטמא, שאז אפשר לתופסו (אם כי אף הבנה זו אינה מוכרחת) כבעל משמעות גם לאדם שכבר טמא. נעיין אפוא בדברי הגמרא:

אמר רבה אמר רב הונא... טומאה וטומאה לא; ורב יוסף אמר: הא-להים! אמר רב הונא אפילו טומאה וטומאה, דאמר רב הונא: נזיר שהיה עומד בבית הקברות, והושיטו לו מתו ומת אחר ונגע בו – חייב, אמאי? הא מיטמא וקאים! אלא לאו ש"מ, אמר רב הונא אפילו טומאה וטומאה. איתיביה אביי: כהן שהיה לו מת מונח על כתיפו, והושיטו לו מתו ומת אחר ונגע בו, יכול יהא חייב? ת"ל: ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד! א"ל: ותיקשי לך מתני', דתנן: היה מיטמא למתים כל היום – אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תטמא אל תטמא – חייב על כל אחת ואחת; ואמאי? הא מיטמא וקאים! אלא קשיא אהרדי! לא קשיא: כאן בחיבורין, כאן שלא בחיבורין. וטומאה בחיבורין דאורייתא? הא אמר רב יצחק בר יוסף א"ר ינאי: לא אמרו טומאה בחיבורין אלא לתרומה וקדשים, אבל לנזיר ועושה פסח לא; ואי אמרת דאורייתא, מאי שנא? כאן בחיבורי אדם באדם, כאן בחיבורי אדם במת (נזיר מב:).

ראשית יש לשים לב לכך שהגמרא אינה נרתעת מהאפשרות לחייב במצב של "טומאה וטומאה" כפשטות המשנה מסברה, אלא רק מחמת הברייתא שהביא אביי. באשר לתשובת הגמרא, נחלקו המפרשים, וכדלהלן.

התוספות הבינו שההכרעה העקרונית היא בכיוונה של הברייתא, שלא ניתן לחייב במצב שאין בו תוספת טומאה. אולם, כאשר הנזיר הפסיק לגעת במת, וכעת הוא נוגע במת מחדש, יש כאן תוספת טומאה, שכן לפני כן אדם שהיה נוגע בנזיר היה הופך לראשון לטומאה, ואילו כעת אדם שנוגע בנזיר יהפוך לאב הטומאה, מדין טומאה בחיבורים,

1 ברייתא זו עוסקת באיסור טומאה לכהן, אך הגמרא סברה שניתן להקיש ממנה גם לנזיר, ויעויין במפרש שכתב: "דאחד נזיר ואחד כהן הדיוט ואחד כהן גדול כולן הוקשו לענין טומאה שלא ליטמא במת" (ד"ה שאינו). דיון משמעותי במידת הזהות בין האיסור בנזיר ובכהן מופיע בתוספות בברכות (יט: ד"ה מדלגין), ועיי"ש. במידה רבה, דברינו בהמשך המאמר תקפים גם באשר לכהן, אך אנו נתמקד בנזיר על דיניו הייחודיים.

ועובדה זו נחשבת לתוספת טומאה עבור הנזיר.² על כך מקשה הגמרא שדין זה של טומאה בחיבורים, שהופך את הנוגע בנוגע לאב הטומאה, הוא מדרבנן בלבד, ותשובתה היא שטומאת הנוגע בנוגע במת היא מדאורייתא, ורק טומאת הנוגע במי שנוגע בנוגע במת היא מדרבנן. ואם כן, ניתן לסכם את העולה מהסוגיה בכך שטומאה בחיבורים היא תוספת טומאה דאורייתא, ובהקשר המעסיק אותנו – אין חיוב על מעשה מטמא ללא תוספת טומאה.

המפרש, לעומתם, הבין את מהלך הגמרא באופן שונה לחלוטין. לדבריו, ההכרעה העקרונית היא לכיוון העולה מפשט המשנה, ואפשר לחייב על מעשה מטמא חדש גם כאשר הנזיר כבר טמא. אולם כאשר הנזיר עדיין נוגע במת ותוך כדי הוא נוגע במת נוסף, יש סיבה לפטור, לא מפני שאין כאן תוספת טומאה אלא מפני שאין כאן מעשה מטמא חדש, "דכטומאה אחת דמי הואיל ולא נסתלק מטומאה ראשונה" (ד"ה שלא). על כך הקשתה הגמרא שהמשכיות החיבור בין הגורם המטמא לגוף הנטמא אינו בעל משמעות דאורייתא בדיני טומאה וטהרה, שהרי טומאה בחיבורים היא דין דרבנן, ותשובתה היא: "מי דמי? ההוא בחיבורי אדם באדם, שזה נוגע במת והוא בחבירו, ומש"ה לא חשיבא ליה טומאת חיבורין לענין נזיר ועושה פסח, אבל הכא טומאת חיבורי אדם במת הויא ומשום הכי הויא לה טומאת חיבור חשיבא כחדא ואינו חייב אלא אחת" (ד"ה ה"ג כאן). כלומר, דין טומאה בחיבורים הוא אכן מדרבנן בלבד, אך מבחינת הנוגע במת אין כאן מעשה טומאה חדש כל עוד הוא עדיין נוגע במת הראשון. להבנת המפרש, מסקנת הסוגיה היא שטומאה בחיבורים היא דין דרבנן, ולגבינו: ניתן לחייב על מעשה מטמא חדש גם אם אין בו תוספת טומאה לנזיר שכבר טמא.

כשיטת המפרש נקט גם תוספות הר"ד (עבודה זרה לו:), ויעויין בחידושי מרן ר"ז הלוי (אבל פ"ב הט"ו) שכן היא גם דעת הרמב"ם. ואם כן, על פי ראשונים אלו, לפנינו סוגיה המבוססת על הנחה שניתן לחייב על מעשה מטמא גם ללא תוצאה של טומאה, בעוד שמהסוגיה בדף יז. עלה שהחיוב הוא על תוצאת הטומאה. הבית ישי שהבאנו לעיל מתייחס לנקודה זו, ומבין שאכן יש כאן מחלוקת סוגיות, ושהכרעת הרמב"ם היא נגד הסוגיה בדף יז. – החיוב הוא על המעשה המטמא.

ברם, דבריו קשים במקצת, ממספר סיבות:

2 ויש לעיין אם הדבר מבוסס על תפיסה שהנוגע במת נחשב בשעת המגע לאבי אבות הטומאה, או שעצם יכולתו לטמא אחרים ברמת טומאה גבוהה יותר נחשבת לעלית מדרגה בטומאתו שלו.

1. ראשית, תמוה הדבר שהסוגיות חולקות בשאלה כה עקרונית, מבלי שמי מהראשונים העוסקים בהן יעיר על מתח ביניהן.
 2. שנית, עמדת הרמב"ם בנוגע לסוגיה בדף יז. (נזירות פ"ו ה"ח) אינה ברורה, תלויה במחלוקת גרסאות ושנויה במחלוקת אחרונים; אך הבית ישי עצמו מציין להלכה ברמב"ם שממנה עולה בבירור כי ניתן לחייב טמא שנזר משום הלאו של לא יטמא: "נדר בבית הקברות לוקה אף משום לא תאחר" (פ"ה הכ"א).
 3. הסברה שהאיסור בטומאת נזיר מתייחס למעשה המטמא אינה ברורה דיה, ובפרט כאשר מדובר במעשה שכלל אינו מטמא, שכן האדם כבר טמא. הלא ברור לכאורה שאין איסור במעשה מטמא ביחס לתרומה טמאה, למרות שהאיסור אינו מתייחס לתוצאת הטומאה אלא למעשה המטמא.
- הפתרון המתבקש לשני הקשיים הראשונים הוא לטעון שישנם שני דינים שונים באיסור טומאה בנזיר: אחד המתייחס לתוצאת הטומאה, ולגביו אין הבדל בין נזיר שנטמא לטמא שקיבל נזירות, ושני המתייחס למעשה המטמא, ולגביו אין זה משנה אם הנזיר כבר נטמא לפני המעשה. נראה שאם נעמיק מעט בהבנת האיסור במעשה המטמא ובתוצאת הטומאה נוכל להוכיח שאכן שני היסודות קיימים באיסור טומאה בנזיר, ומתוך כך נוכל ליישב גם את הקושי השלישי.

ב

גרסינן:

אמר ר' יוסי ברבי חנינא: נזיר שכלו לו ימיו – לוקה על הטומאה, ואינו לוקה על התגלחת ולא על היין. מאי שנא טומאה דלקי? דאמר קרא: כל ימי הזירו לה', לרבות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת, אי הכי, אתגלחת נמי ליחייב, דהא אמר רחמנא: כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו, לעשות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת! ותו, כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין – לעשות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת! שאני הכא, דאמר רחמנא: וטמא ראש נזרו, מי שנזרו תלוי לו בראשו. מיתיבי: נזיר שכלו לו ימיו – אסור לגלח ולשתות יין ולטמא למתים, ואם גילח ושתה יין ונטמא למתים – ה"ז סופג את הארבעים! תיובתא (נזיר יד: טו.).

הגמרא ניסתה להסביר את שיטתו של ר' יוסי ברבי חנינא על ידי לימוד שמרבה ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת לעניין טומאה, אך דחתה זאת בכך שאין מקום לחלק בהקשר זה בין האיסורים השונים. מהכיוון שהתקבל להלכה נראה שאכן התקבלה דרשה

גורפת שמרבה ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת, ואיסורי נזיר ממשיכים עד הבאת הקרבנות. ר' יוסי ברבי חנינא אינו מקבל זאת, וסובר שאכן איסורי נזיר פוקעים לאחר מלאת, ואף על פי כן איסור טומאה ממשיך, שכן כל עוד נזרו תלוי בראשו יש איסור לטמא אותו.

החידוש בשיטה זו לגבי איסור הטומאה בנזיר הוא מרחיק לכת. איסור טומאה אינו חלק ממערך איסורי הגברא המוטלים על הנזיר במהלך הימים אותם קיבל על עצמו, אלא הוא איסור המתייחס לנזר הקדוש, שכל עוד הוא על ראשו אסור לפגוע בקדושתו על ידי טומאה. על כן, גם במצב שבו איסורי נזיר אינם בתוקף, כגון לאחר מלאת, איסור הטומאה הוא עדיין בתוקף, שכן קדושת הנזיר ונזרו קיימת.

אמנם, שיטתו של ר' יוסי ברבי חנינא לא נתקבלה להלכה, אך נראה שהעיקרון המחודש המונח ביסודה לא נדחה, שכן ההכרעה ההלכתית לגבי התקופה שלאחר מלאת היא שמערך האיסורים עדיין בתוקף, ועל כן ניתן להלקות גם על יין ותגלחת, אך אין בכך כל אמירה כנגד אופיו הייחודי של איסור הטומאה.

האם לצד אופי ייחודי זה של איסור הטומאה, הוא מהווה גם חלק ממערך האיסורים המוטל על הנזיר? תשובה לשאלה זו ניתן לדלות מדברי הרמב"ם בנוגע לנזיר מצורע:

...נזיר שנצטרע ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות הרי זה מגלח כל שערו שהרי תגלחתו מצות עשה שנאמר במצורע וגלח את כל שערו וגו', וכל מקום שאתה מוצא מצות עשה ולא תעשה אם יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה, והלא נזיר שגלח בימי נזרו עבר על לא תעשה ועשה שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו, ובכל מקום אין עשה דוחה לא תעשה ועשה ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות?³ מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו, והרי אינו קדוש בהן, ובטל העשה מאליו ולא נשאר אלא לא תעשה שהוא תער לא יעבור על ראשו, ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו (נזירות פ"ז הט"ו).

על פי דברי הרמב"ם, נזיר מצורע הוא מקרה הפוך למקרה של נזיר לאחר מלאת לשיטת ר' יוסי ברבי חנינא, שכן כאן מדובר על ימים שיש בהם איסורי נזיר ללא קדושה. האם נסיק מכאן שמוותר לנזיר מצורע להיטמא למת, שכן אין כאן פגיעה בקדושת הנזר? ודאי שלא, כפי שמפורש ברמב"ם עצמו: "נטמא במת בתוך ימי צרעתו סותר את כל הקודמין שהרי

בנזירותו עומד ואע"פ שהוא טמא" (שם ה"י). ואם כן, נראה שניתן לדבר על שני דינים באיסור טומאה: חלק ממעריך איסורי הגברא המוטלים על הנזיר, ואיסור בפני עצמו של פגיעה בקדושת הנזר.

ונראה לומר, שהדין המהווה חלק ממעריך איסורי הגברא לצד איסורי יין ותגלחת נוגע להתנהגות הנזיר, והוא איסור על המעשה המטמא, ואת מהותו של איסור זה נברר בע"ה בהמשך דברינו; בעוד שהדין הנוגע לפגיעה בקדושת הנזר הוא דין בתוצאה, דהיינו שיש לשמור על הנזר מטומאה, משום שטומאה סותרת קדושה.

אם כנים דברינו, הרי שלשיטת רבי יוסי ברבי חנינא, שלאחר מלאת קיים איסור טומאה בלבד, לא יהיה איסור במגע במת כאשר הנזיר כבר טמא, שכן במצב כזה קיים רק האיסור על המעשה המטמא כחלק ממעריך איסורי הגברא, ולשיטתו מעריך איסורים זה אינו בתוקף לאחר מלאת.

ג

כעת עלינו לברר את עניינו של האיסור על המעשה המטמא, שתקף גם בנזיר שכבר נטמא. והנה יעוין בגמרא:

ת"ר: להחלו – עד שעה שימות, רבי אומר: במותם יטמא – עד שימות. מאי בינייהו? אמר ר' יוחנן: משמעות דורשין איכא בינייהו, ר"ל אמר: גוסס איכא בינייהו; למאן דאמר מלהחלו – אפילו גוסס, למ"ד במותם – עד שימות אין, גוסס לא... מיתיבי: אדם אינו מטמא אלא עד שתצא נפשו, ואפילו מגוייד, ואפילו גוסס; ולמ"ד מלהחלו, הא קתני דאינו מטמא! לענין טמויי עד דנפקא נפשיה, לענין אתחולי הא איתחיל (נזיר מג.).

להבנת ריש לקיש בדעת תנא קמא קיים איסור תורה⁴ לגעת בגוסס על אף שהוא אינו מטמא. כמובן, הדבר מחודש ביותר, שכן עד כה סברנו שהאיסור נוגע לטומאת מת, וזו אינה קיימת כאן. מסתבר שדבר זה הטריד את מנוחתו של המאירי על אתר, שכתב: ובהלכות גדולות כתבו שהכהן אסור לעמוד בבית שיש בו גוסס ונראה כן ממה שאמרו כאן 'לענין טמויי עד דנפקא נשמתיה לענין איתחולי הא איתחיל', ופירושו כשנכנס בעודו גוסס התיר עצמו לחלול והכניס עצמו לספק טומאה ומתוך כך אסור אלא שלא נטמא.

4 לכהן, והוא הדין לנזיר כמבואר במסכת שמחות פ"ד ה"ב, ועיין לעיל הערה 1.

מתוך הנחה ברורה שהאיסור מתייחס לטומאה בלבד, חידש המאירי שהאיסור בגוסס הוא שמא ייטמא, ומדובר במעין גזירה דאורייתא. מובן שדברים אלו קשים להיאמר,⁵ ובפשטות מדובר בהבחנה בין טומאה לבין איסור החילול. שיטתו של ריש לקיש מבוססת על ההנחה שבמידה רבה הגוסס חשוב כמת ועל כן אסור לגעת בו. כלומר, האיסור לגעת במת אינו מחמת הטומאה הכרוכה בכך אלא מחמת עצם המפגש עם המוות, שאותו רצתה התורה למנוע מהכהן ומהנזיר. בדרך כלל, מפגש זה עם המוות מותיר אחריו רושם של טומאה, אך האיסור הבסיסי נוגע לעצם המפגש עם המוות, וכיוון שגוסס חשוב כמת הוא שייך גם בו.⁶

ונראה ברור, שאין מדובר כאן באיסור לפגוע בקדושת הנזר, שכאמור לעיל מתייחס לתוצאת הטומאה, אלא לאיסור על המעשה המטמא, שהוא בעצם איסור על המפגש עם המוות. כשם שהאיסור לגעת במת תקף גם באשר לנזיר שכבר הנו טמא, כך הוא מתייחס גם לנזיר טהור הנוגע באדם שנחשב כמת אך אינו מטמא.⁷

כלומר, בדומה לאיסור לטמא תרומה, אף בנזיר קיים איסור מצד המעשה המטמא. אך בשונה מתרומה, שבה גדר האיסור הוא "עסק ומעשה השימור" (כלשונו של הבית ישי), בנזיר האיסור הוא במפגש עם המוות. לכן מובן היטב מדוע בתרומה אין כל איסור בגוסס שאינו גורם טומאה, ואין כל בעיה במגע של טמא בתרומה שהיא כבר טמאה, שכן אין בכך ניגוד לשימור התרומה, שלא נפגעת מכך; מה שאין כן בנזיר, שהאיסור על המעשה המטמא בו מתייחס לעצם המפגש עם המת.

האם שיטת ריש לקיש נפסקה להלכה? הדבר אינו ברור, כמובא בתוספות על אתר: ומהכא שמעינן – דכהן אינו מוזהר על הגוסס דקי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל. ומיהו בה"ג גריס אביי במקום רבי יוחנן ורבא במקום ר"ל, ולפ"ז הלכה כרבא לגבי דאביי [ולרבא] פליגי רבי ורבנן, ואית לן הלכה כרבי מחבירו [ולא מחביריו, נמצא] יהא כהן מוזהר על גוסס...

5 עיין בתוספות בזבחים (צו. ד"ה אלא) וז"ל: "דלא שייך למימר על הכתוב דלמא חייס"; ועיין עוד בלקח טוב לר"י ענגיל כלל ח שהאריך בנושא זה.

6 את טעם האיסור במפגש עם המוות ניתן לבאר על פי דברי הנצי"ב: "וטומאת מת בא להפרישו מעצבות, שמונע גם כן מרוח הקודש, שאינו בא אלא מתוך שמחה של מצוה" (העמק דבר במדבר ו', ח).

7 אם הדברים נכונים, הרי שלשיטת רבי יוסי ברבי חנינא, שמאריך את איסור טומאה בלבד לאחר מלאת, משום "וטמא ראש נזר", לא יהיה איסור במגע עם גוסס, שכן אין כאן טומאה.

אך גם אם האיסור בגוסס לא נתקבל להלכה, אין כל הכרח לומר שהאיסור נשען על הטומאה, שכן ייתכן בהחלט שהמחלוקת סובבת סביב מידת זיהויו של הגוסס כמת, דבר המעורה בסוגיות רבות שאין כאן המקום להאריך בהן, אך מוסכם שהאיסור במגע עם המת אינו נוגע רק לטומאתו אלא לעצם תופעת המפגש עם המוות.⁸

ד

תנן:

על אלו טומאות הנזיר מגלח: על המת ועל כזית מן המת... ועל חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם על מגען ועל משאן ועל אהלן ועל עצם כשעורה על מגעו ועל משאו על אלו הנזיר מגלח ומזה בשלישי ובשביעי וסותר את הקודמין ואינו מתחיל למנות אלא עד שיטהר ומביא את קרבנותיו. אבל הסככות והפרעות... ורביעית דם ואהל ורובע עצמות וכלים הנוגעים במת... על אלו אין הנזיר מגלח ומזה בשלישי ובשביעי ואינו סותר את הקודמים ומתחיל ומונה מיד... (נזיר פ"ז מ"ב-מ"ג).

בביאור החלוקה שבין הטומאות שהנזיר מגלח עליהן לאלו שאין הוא מגלח עליהן נחלקו הרמב"ם והראב"ד. הרמב"ם כתב:

...טומאת רובע עצמות באהל, וטומאת רביעית דם... יראה לי שכולן טומאתן אינן דין תורה שהרי אין הנזיר מגלח עליהן כמו שביארנו בנזירות... לפיכך אני אומר שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אינה דין תורה (טומאת מת פ"ג ה"ג).

לשיטת הרמב"ם הטומאות שאינן מחייבות גילוח כלל אינן מטמאות מדין תורה. אולם, הראב"ד סבר אחרת:

א"א אף בזה טעה... ורביעית דם באהל מקרא על כל נפשות מת לא יבא אבל על מגעו ומשאו אינו מגלח דלא כתיב ביה אלא ביאה... וחצי קב עצמות וחצי לוג דם כמת שלם נינהו כעין שדרה וגולגולת ומש"ה מטמאין במגע ובמשא ובאהל ונזיר מגלח עליהם דכתיב וכי ימות מת עליו זהו מת שלם...

8 המפרש בדף נ. כותב: "ברוב בניינו של מת או ברוב מניינו שאין עליהן כזית בשר ואין בין כולו רובע הקב עצמות, דאע"ג דבעלמא לא הוי חשיב לענין טומאת אהל אא"כ שיהא בהן רובע עצמות, גבי נזיר הוי חשוב כמת שלם, הואיל דאית ביה רוב בניינו או רוב מניינו שהוא מיטמא עליו ומגלח עליהם" (ד"ה ורבא). לפנינו מקרה נוסף שבו אין טומאה אך יש מפגש עם מת, והנזיר מגלח על כך. אמנם, נראה ברור שגם אם גוסס נחשב במידה רבה כמת, ועל כן בנגיעה בו יש משום מפגש עם המוות, אין בכך די כדי לסתור ולגלח.

הוזה אומר, טומאת רביעית דם היא מדין תורה, אך אין די בכך בכדי לגלח, שכן לשם כך יש צורך במת שלם, ורק חצי לוג דם נתפס כמייצג את המת השלם.⁹ כלומר, דין גילוח וסתירה בנזיר אינו מתייחס לכל מקרה של טומאת מת, אלא רק למפגש עם המוות. האיסור קיים מדאורייתא בכל טומאת מת מצד האיסור המתייחס לתוצאת הטומאה, שכן טומאה סותרת קדושה, והימים שבהם הנזיר טמא אינם עולים למניין, שכן קדושתו בהם פגומה; אך רק המעשה החמור של מפגש עם המוות גורם לסתירה.¹⁰ כפי שראינו ברמב"ם לעיל, גם בימים שבהם הנזיר הוא מצורע, שאינם עולים למניין והוא אינו קדוש בהם, קיים איסור טומאה ודין סתירה אם הנזיר נטמא למת, שכן האיסור על המעשה הוא זה שסותר את שהספיק הנזיר למנות עד כה.

ואם נכונים דברינו, הרי שבנזיר שכבר נטמא, שאסור בטומאה רק מצד המעשה המטמא, דהיינו המפגש עם המוות, וכן בנזיר מצורע, שעל פי הרמב"ם אינו קדוש ולדברינו אסור אף הוא בטומאה רק מצד האיסור במעשה המטמא, לא יהיה איסור אלא בחצי לוג דם ולא ברביעית, והדבר צריך תלמוד.

9 מורנו הרא"ל הרחיב בנושא זה בספרו "שיעורי הרב אהרן ליכטנשטיין – טהרות" עמ' 231-253.

10 דברינו אמורים במסגרת שיטת הראב"ד, אך ייתכן שהם נכונים גם לדעת הרמב"ם. הרמב"ם בהלכות נזירות כותב: "נזיר שנטמא למת טומאת שבעה, בין בטומאות שהוא מגלח עליהן כמו שיתבאר בין בטומאות שאינו מגלח עליהן, הרי זה לוקה" (פ"ה ה"ט"ו). כלומר, הוא עובר על איסור דאורייתא גם בטומאות שאין הוא לוקה עליהן. את החילוק בין שני סוגי הטומאה הוא מסביר בהמשך הלכות נזירות: "יש טומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן ולא סותר את הקודמין ואע"פ שנטמא בהן טומאת שבעה, לפי שלא נאמר בו 'וכי יטמא לנפש' אלא 'וכי ימות מת עליו' – עד שיטמא מטומאות שהן מעצמו של מת". לאור דברים אלו, ייתכן שיש לפרש את דבריו בהלכות טומאת מת שאין הכוונה לדין דרבנן, אלא לדין מדברי סופרים בעל תוקף דאורייתא, ובתורה מפורשים רק מקרי טומאה שבהם יש מפגש עם המת.

